

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi, Faruk Selahattin Yolcu
Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Kocaeli, Türkiye.
e-posta: selahattin.yolcu@kocaeli.edu.tr.
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 26. 06. 2025
Kabul tarihi-Date of acceptance: 24. 09. 2025
Yayın tarihi-Date of publication: 30. 09. 2025

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik
Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uydıklarını beyan etmiştir.
The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir
No conflict of interest declared

Finansman-Grant Support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır
No funding or support was received

Lisans- License

Demografik Dönüşüm ve Aile: Türkiye Nüfus Dinamiklerinin Aile Yapısına ve Sosyal Politikaya Etkileri

Öz

Günümüzde demografik dönüşüm, nüfus göstergelerindeki değişimlerin ötesine geçerek aile kurumunun işleyişi ile biçimsel yapısını dönüştürmekte ve sosyal politika alanında belirgin kırılmalara yol açmaktadır. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, doğurganlık oranlarının sürdürülebilirlik eşiğinin altına düşmesi, genç nüfusun azalması ve yaşlı nüfus oranının hızla artması gibi eğilimler hem geleneksel aile modellerini sarsmakta hem de sosyal refah sistemlerinde yeniden yapılanma ihtiyacını gündeme getirmektedir. Bu çalışma, söz konusu bu dönüşümün aile yapısı üzerindeki etkilerini ve sosyal politikalara yansımalarını çok boyutlu biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, ikincil veri analizi ve betimsel analiz yöntemleri temelinde yapılandırılmış; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı gibi kurumsal aktörlerin yayımladığı 2000-2025 yılları arasına ait istatistikî veriler, strateji belgeleri ve politika raporları araştırmanın temel veri setini oluşturmuştur. Veriler, demografik dönüşüm kuramı çerçevesinde sınıflandırılarak, geniş aileden çekirdek aileye geçiş, boşanma oranlarındaki artış, bireyselleşmenin yaygınlaşması, yaşlı bakım emeğinin yeniden dağılımı gibi yapısal değişkenler üzerinden analiz edilmiştir. Ek olarak, doğum yardımları, Aile ve Gençlik Fonu ve bakım destekleri gibi sosyal politika araçlarının etkililiği değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal politikaların sadece nüfus artışı hedefiyle değil, aile içi dayanışmayı güçlendiren ve sosyal adaleti önceleyen bir yaklaşımla yeniden tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir.

Keywords: Kamu Politikası, Demografik Dönüşüm, Aile Yapısı, Sosyal Politika, Türkiye.

Demographic Transformation and Family: The Effects of Türkiye's Population Dynamics on Family Structure and Social Policy

Abstract

Demographic transformation today is not limited to changes in population indicators, but also transforms the functioning and formal structure of the family institution, leading to disruptions in the field of social policy. In Türkiye, the decline in fertility rates below the sustainability threshold, the decrease in the young population, and the increase in the elderly population are shaking traditional family models and bringing the need for restructuring welfare systems to the agenda. The study is based on secondary data analysis and descriptive methods, using data from the Turkish Statistical Institute (TUIK), Eurostat, the Ministry of Family and Social Services, and the Presidency of Strategy and Budget for the period 2000-2025. The data were examined within the framework of demographic transition theory, focusing on the transition from extended to nuclear families, the increase in divorce, individualisation, and the redistribution of elderly care labour. Furthermore, the effectiveness of policy instruments such as birth grants, the Family and Youth Fund, and care support has been evaluated. The findings indicate that social policies should focus not only on population growth but also on strengthening family solidarity and social justice.

Anahtar Kelimeler: Public Policy, Demographic Transformation, Family Structure, Social Politics, Turkey.

Yazar Katkı Oranları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (100)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (100)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (100)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (100)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (100)

Atıf- Citation (APA)

Yolcu F. S. (2025). Demografik Dönüşüm ve Aile: Türkiye Nüfus Dinamiklerinin Aile Yapısına ve Sosyal Politikaya Etkileri. *İçtimaiyat*, Aile Özel Sayısı, ss343-360. DOI: <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1727560>

1. Giriş

Aile kurumu, tarihsel olarak toplumsal yapının en temel taşıyıcılarından biri olarak kabul edilmiştir. Türkiye gibi güçlü kültürel bağlara ve geleneksel normlara sahip toplumlarda aile, özel bir birliktelik alanı olmanın yanı sıra ekonomik dayanışmanın, sosyal güvenliğin ve kültürel sürekliliğin kurumsal zeminidir (Engin, 2022: 125-127). Ancak bu yapı, son yıllarda giderek hız kazanan demografik dönüşüm süreciyle birlikte önemli bir değişim ve kırılma yaşamaktadır. Türkiye’de doğurganlık oranlarındaki düşüş, yaşlı nüfusun artışı, kentleşme, bireyselleşme ve kadınların toplumsal konumundaki dönüşüm; aile yapısının biçimini ve işlevini dönüştürerek kamu politikaları açısından yeni ihtiyaçları ve riskleri gündeme getirmektedir.

Demografik dönüşüm, nüfus yapısında doğum ve ölüm oranlarının yüksekten düşüğe doğru evrildiği, yaş yapısının değiştiği, bağımlılık oranlarının yeniden şekillendiği çok boyutlu bir süreçtir. Türkiye’de bu sürecin özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlandığı, doğurganlık ve ölümlülük oranlarında belirgin azalmaların yaşandığı, nüfus artış hızının yavaşladığı görülmektedir (Sabancılar Eren ve Özdemir, 2024: 638). Bu dönüşümle birlikte, yaşlı nüfus oranı hızla yükselmiş ve Türkiye, 2023 yılı itibarıyla “yaşlı ülke” kategorisine yaklaşmıştır. Bu durum, sadece nüfusun yapısal özelliklerinde değil; aile ilişkilerinde, kuşaklar arası sorumluluk paylaşımında ve bakım emeğinin organizasyonunda da derin etkiler yaratmaktadır (Akış, 2023: 50). Özellikle doğurganlığın düşmesi, çekirdek ailenin yaygınlaşması ve evlenme yaşının yükselmesi gibi eğilimler, Türkiye’de geleneksel geniş aile modelini zayıflatmakta; yalnız yaşayan bireyler, tek ebeveynli aileler ve çocuksuz evlilikler gibi yeni aile tipolojilerini daha görünür hâle getirmektedir. Aynı zamanda, yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte bakım yükü başta kadınlar olmak üzere aile içinde yeniden dağıılmakta, cinsiyet eşitsizlikleri derinleşmektedir. Bu dönüşüm karşısında, aileyi merkeze alan sosyal politikaların yeniden kurgulanması, yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak bakım modellerinin oluşturulması ve kuşaklar arası dayanışmayı destekleyecek önlemlerin hayata geçirilmesi zorunlu hâle gelmiştir (Yüksektepe, 2025: 98).

Türkiye’nin kalkınma planları ve sosyal politika belgeleri incelendiğinde, özellikle 2010’lu yıllardan itibaren pronatalist (doğumu teşvik eden) politikaların öne çıktığı, aile kurumunu desteklemeye yönelik söylemlerin güçlendiği gözlemlenmektedir (Akkaya, 2025: 288). Ancak bu politikaların büyük ölçüde geleneksel aile modelini norm olarak kabul ettiği, değişen demografik yapı ile yeterince uyumlu ve kapsayıcı stratejiler sunmakta zorlandığı da dikkat çekmektedir (Arslan, 2018: 21). Sosyal hizmet sisteminin kapasitesi, yaşlı ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlığı, çalışan kadınlara yönelik desteklerin yeterliliği gibi unsurlar, demografik dönüşümün etkilerine karşı geliştirilen politika yanıtlarının etkililiğini sınırlandıran başlıca faktörler arasında yer almaktadır (Köse ve Sertkaya Doğan, 2022: 248).

Bu kapsamda, Türkiye’nin 2025 yılını “Aile Yılı” ilan etmesi, demografik değişim karşısında aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik stratejik bir yönelimin kurumsallaştığını göstermektedir. T.C. Cumhurbaşkanlığı tarafından duyurulan bu girişim, sadece sembolik bir vurgudan ibaret kalmayıp; sosyal politika, eğitim, istihdam gibi alanlarda aile merkezli bütüncül politikaların eşgüdüm içinde geliştirilmesini hedeflemektedir. Aile yılı çerçevesinde planlanan sosyal destek programları, yerel hizmet modelleri ve kamu farkındalık kampanyaları, devletin aileyi koruma ve dönüştürme kapasitesini artırma iradesini ortaya koymaktadır. Ancak bu adımın etkili olabilmesi,

geleneksel aile anlayışına sıkışmadan, toplumsal çeşitliliği ve değişen yaşam pratiklerini dikkate alan esnek ve kapsayıcı politikalarla desteklenmesine bağlıdır.

Çalışma bu gelişmeler bağlamında, Türkiye’de hızla yaşanan demografik dönüşümün aile yapısına ve sosyal politika gereksinimlerine etkisini bütüncül biçimde incelemeyi amaçlamaktadır. Ailedeki yapısal ve işlevsel değişimlerin, yaşlanan nüfus bağlamında nasıl yeni risk alanları doğurduğu; devletin buna nasıl tepki verdiği ve hangi politikaların geliştirilmesi gerektiği araştırmanın temel eksenini oluşturmaktadır. Demografik göstergelerin salt teknik veriler olmanın ötesinde; kültürel, siyasal ve sosyal dinamiklerle iç içe geçmiş bir yapıyı yansıttığı kabulüyle, aileyi hem dönüşümün öznesi hem de yeniden üretim alanı olarak ele alan bir analiz çerçevesi benimsenmektedir.

Bu çalışma, demografik dönüşümün sosyal politika üzerindeki etkilerini incelemek üzere ikincil veri analizi ve betimsel analiz yöntemleri temelinde kurgulanmıştır. Araştırma sürecinde, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Avrupa Birliği İstatistik Ofisi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı gibi kurumlardan elde edilen güncel istatistikî veriler ve politika belgeleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Demografik göstergeler, sosyal politika uygulamaları ve kurumsal düzenlemeler sınıflandırılarak analiz edilmiş; bulgular, demografik dönüşüm kuramı ve aile politikaları literatürü ile ilişkilendirilmiştir. Böylelikle çalışmanın hem normatif hem de ampirik düzlemde tutarlı ve çok boyutlu bir değerlendirme sunması hedeflenmiştir.

2. Demografik Dönüşüm Kuramı ve Türkiye’nin Nüfus Politikalarının Seyri

Demografik dönüşüm, günümüz toplumlarının nüfus yapılarında gözlemlenen temel kırılmaları anlamak için hem istatistiksel hem de kuramsal bir açıklama çerçevesi sunmaktadır. Bu dönüşüm, toplumsal gelişme süreciyle birlikte doğum ve ölüm oranlarında meydana gelen sistematik değişimleri anlamaya yönelik olarak geliştirilen demografik dönüşüm kuramıyla açıklanabilir. Aile yapısındaki değişimleri, yaşlanma eğilimlerini ve doğurganlık kalıplarındaki kaymaları yorumlayabilmek için, bu kuramsal zeminin anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Demografik dönüşüm kuramı, nüfus yapılarındaki uzun dönemli değişimi açıklamak üzere geliştirilmiş evrimsel bir modeldir. İlk kez Amerikalı demograf Warren Thompson tarafından 1929 yılında ortaya konan bu kuram, daha sonra Notestein, Davis ve diğer nüfus bilimcilerince genişletilerek teorik bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Kuram, tüm toplumların zamanla yüksek doğurganlık ve yüksek ölümlülük oranlarının birlikte görüldüğü geleneksel yapıdan; düşük doğurganlık ve düşük ölümlülük oranlarının karakterize ettiği modern yapıya geçiş yaptığını savunur (Notestein, 1982: 662; Szreter, 1993: 663-664). Bu geçiş, dört temel aşama üzerinden açıklanır: İlk aşamada hem doğum hem de ölüm oranları yüksektir; ikinci aşamada ölüm oranları düşerken doğum oranları yüksek seyreder; üçüncü aşamada doğum oranları da düşmeye başlar; dördüncü ve son aşamada ise her iki oran da düşük düzeyde dengeye ulaşmaktadır. Bazı araştırmacılar, doğurganlık oranının nüfus yenilenme eşiğinin altına düştüğü, nüfusun azaldığı ve yaşlı nüfusun arttığı yeni bir beşinci aşamadan da söz etmektedir.

Demografik dönüşüm kuramı, sadece istatistiksel bir model olmanın ötesinde toplumların modernleşme süreçleriyle nüfus dinamikleri arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmak açısından önemli bir işlev görmektedir. Sanayileşme, kentleşme, eğitim düzeyindeki artış, kadınların iş gücüne katılımı ve yaşam tarzı tercihlerindeki değişim gibi faktörler, demografik dönüşüm sürecinin itici güçleri arasında yer almaktadır (Caldwell, 2006: 303-304). Bu açıdan bakıldığında,

Türkiye'nin de bu evrimi belirli tarihsel ve sosyoekonomik bağlamlar içinde deneyimlediği söylenebilir. Doğum ve ölüm oranlarının birlikte düştüğü, nüfus artış hızının yavaşladığı ve yaş yapısının belirgin şekilde değiştiği mevcut demografik tablo, Türkiye'nin bu kuramsal sürecin üçüncü ve dördüncü aşamaları arasında konumlandığını göstermektedir. Kuram, Türkiye'deki demografik dönüşümün toplumsal etkilerini daha geniş bir teorik zeminde değerlendirebilmek için sağlam bir referans çerçevesi sunmaktadır.

Türkiye'nin demografik yapısı, 20. yüzyılın ortalarından itibaren köklü bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşüm, nüfusun niceliksel büyümesiyle sınırlı kalmayıp yapısal bileşenlerini, yaş dağılımını, doğurganlık kalıplarını ve toplumsal ilişki biçimlerini de derinden etkilemiştir. Demografik dönüşüm süreci, Türkiye'de uygulanan nüfus politikalarının değişen karakteriyle doğrudan ilişkilidir. Türkiye'nin demografik planlaması, dünya örnekleriyle paralel olarak, zaman zaman artışı teşvik eden (pronatalist), zaman zaman ise artışı sınırlamayı amaçlayan (antinatalist) politikalar ekseninde şekillenmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, savaşlar nedeniyle ciddi biçimde azalan nüfusun hızla artırılması hedeflenmiştir. Bu dönemde “nüfus, kalkınmanın temelidir” anlayışı hâkim olmuş, pronatalist politikalar hukuki ve idari araçlarla desteklenmiştir. 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile doğumu teşvik edici düzenlemeler getirilmiş, altı ve daha fazla çocuğu olan kadınlara ödül verilmesi gibi uygulamalara gidilmiştir. Ayrıca, Vilayet İdaresi Kanunu ve Belediye Kanunu gibi mevzuatlarla yerel idarelerin doğumları artırmaya yönelik sorumluluk üstlenmeleri öngörülmüştür. Bu dönemde doğum kontrolüne ilişkin bilgiler yasaklanmış, gebeliği önleyici yöntemlere erişim kısıtlanmış ve bu yönde bilgi yaymak suç sayılmıştır (Demir, 2016: 46). Dolayısıyla, nüfus politikaları yalnızca sosyal politika aracı değil, ideolojik bir devlet yönlendirmesi hâlini almıştır.

1950'li yıllara gelindiğinde nüfusun beklenenden daha hızlı artması, şehirleşme oranının yükselmesi ve kırsaldan kente göçün ivmelenmesi gibi faktörler, söz konusu politikaların sürdürülebilirliğini tartışmalı hâle getirmiştir. 1963 yılında başlayan planlı kalkınma dönemiyle birlikte antinatalist politikalara geçiş yapılmış, Devlet Planlama Teşkilatı öncülüğünde doğurganlığı azaltmayı hedefleyen politikalar Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile kurumsal zemin kazanmıştır (Kayacan, 2022: 110). Aile planlaması hizmetlerinin yaygınlaştırılması, doğum kontrol araçlarının ithal ve dağıtımının serbest bırakılması ve sağlık personelinin bu konularda eğitilmesi, yeni dönemin karakteristik adımları olmuştur. Bu eğilim, 1970'li ve 1980'li yıllarda da sürmüştür; ancak doğurganlık hızının düşüşü ve kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte 2000'li yıllarda yeni bir evreye geçilmiştir (Demir, 2016: 46-47).

2008 yılı, dönüm noktası niteliğinde olup Türkiye'de yeniden pronatalist politikaların uygulandığı bir sürecin başlangıcıdır. 2008 yılında bu politikaların yeniden gündeme gelmesiyle birlikte, doğum izinlerinin uzatılması, doğum ve çocuk yardımı programlarının yürürlüğe girmesi ve evlilik destek fonlarının oluşturulması gibi politikalar geliştirilmiştir. Özellikle 2008'de dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın “*İş işten geçmeden her ailede en az 3 çocuk olmalı. Nüfusumuz ne kadar artarsa o kadar güçlü olacağız, bundan emin olun*” söylemi, bu dönüşümün ideolojik ve politik olarak görünürlük kazanmasına neden olmuştur (NTV, 2009). Bu bağlamda, doğum izinlerinin uzatılması, doğum ve çocuk yardımı programlarının yürürlüğe girmesi ve evlilik destek fonlarının oluşturulması gibi politikalar geliştirilmiştir. Bu süreçte, 2015 yılında başlatılan doğum yardımı programı kapsamında, ilk çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için ise 600 TL ödeme yapılmaya başlanmıştır. 2025 yılı itibarıyla doğum yardımı programı güncellenmiştir. Artık birinci çocuk için tek seferlik 5.000 TL,

ikinci çocuk için 5 yaşına kadar aylık 1.500 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için ise 5 yaşına kadar aylık 5.000 TL ödeme yapılmaktadır. Bu yeni düzenleme yalnızca 1 Ocak 2025 ve sonrasında doğan çocuklar için geçerlidir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024). Ek olarak, 1 Ocak 2025'ten itibaren üçüncü çocuğunu dünyaya getiren annelere, çocuk yardımı dışında aylık 6.500 TL ek destek ödemesi yapılmaya başlanmıştır. Dördüncü çocukla birlikte bu miktar 11.500 TL'ye kadar çıkmaktadır (Anadolu Ajansı, 2025). Ayrıca, Aile ve Gençlik Fonu kapsamında evlenecek gençlere 150.000 TL faizsiz kredi verilmesi uygulamaya alınmıştır. Bu kredi, 2 yıl geri ödemesiz ve toplam 48 ay vadeli olarak sunulmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025, a). Başvurular, e-Devlet üzerinden veya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri aracılığıyla yapılabilmektedir.

Doğurganlık oranlarındaki düşüş, yalnızca nüfus politikalarıyla açıklanabilecek bir olgu değildir. Kadınların eğitim düzeyindeki artış, özellikle yükseköğrenim gören kadınların işgücüne katılım oranındaki yükseliş ve kent yaşamının getirdiği bireyselleşme eğilimleri, çocuk sahibi olma davranışlarını doğrudan etkilemektedir. TÜİK verilerine göre 2001 yılında 2,38 olan toplam doğurganlık hızı, 2024 itibarıyla 1,48'e kadar gerilemiştir. Bu oran, nüfusun kendini yenileme düzeyi olan 2,10'un oldukça altındadır ve Türkiye'yi Avrupa'daki yaşlanan toplumlarla benzer bir demografik hatta konumlandırmaktadır (TÜİK, 2025b).

Genç nüfus oranındaki düşüş, özellikle işgücü piyasası ve aile kurma davranışları açısından stratejik bir soruna işaret etmektedir. 2007 yılında %16,5 olan 15–24 yaş arası genç nüfus oranı, 2023 itibarıyla %15,1'e düşmüştür (TÜİK, 2024). Bu eğilim, gençlerin ekonomik belirsizlikler karşısında evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarını daha ileri yaşlara ertelemelerine neden olmaktadır. Barınma maliyetlerinin artışı, güvencesiz istihdam biçimlerinin yaygınlaşması ve sosyal destek sistemlerinin yetersizliği, özellikle büyükşehirlerde yaşayan genç yetişkinlerin aile kurma motivasyonunu zayıflatmaktadır (Çelik ve Erkilet, 2019: 49). Bu alanda yaşanan dönüşüm, atıl işgücünün artışıyla daha geniş bir bağlama oturmaktadır. Özellikle 2014 sonrası dönemde görülen yükseliş, işgücü piyasasının yapısal sorunlarına ilişkin Prekarya ve NEET oranlarını gündeme taşımaktadır (Çok vd., 2023: 904).

Öte yandan, Türkiye giderek yaşlanan bir topluma dönüşmektedir. 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam içindeki oranı, 2000 yılında %5,7 iken 2024 itibarıyla %10,6'ya yükselmiştir. TÜİK projeksiyonlarına göre bu oranın 2040'ta %16'yı, 2060'ta ise %25'i aşacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2025). Yaşlı nüfustaki bu artış, sosyal güvenlik sisteminin yanı sıra sağlık hizmetleri kapasitesini ve aile içindeki bakım emeği dağılımını da doğrudan etkilemektedir (Akkan ve Şanlı, 2023: 308). Bu bağlamda, yaşlılık politikalarının yeniden yapılandırılması ve aile temelli sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Özetle, Türkiye'de demografik dönüşümün seyri, nüfus yapısındaki istatistiksel değişimle sınırlı kalmayıp aile kurumunun yeniden biçimlenmesine, toplumsal değerlerin evrilmesine ve sosyal politika önceliklerinin dönüşmesine uzanan çok boyutlu bir süreci yansıtmaktadır. Doğurganlık oranlarındaki düşüş, genç nüfusun daralması ve yaşlı nüfusun hızla artması hem aile kurma kalıplarını hem de devletin bu kalıplara yönelik destek stratejilerini yeniden düşünmesini zorunlu kılmaktadır. Bu dönüşümün yarattığı gerilimleri anlamak hem nüfus politikalarının hem de sosyal adalet ile toplumsal bütünlüğün geleceği açısından kritik önemdedir.

3. Yöntem

Demografik dönüşümün aile yapısı ve sosyal politika üzerindeki etkilerini sağlıklı biçimde çözümleyebilmek için, yalnızca nüfusun sayısal eğilimlerini değil; bu eğilimlerin sosyal, kültürel ve kurumsal bağlamdaki karşılıklarını da incelemek gerekmektedir. Bu çalışmada, söz konusu çok boyutlu dönüşümü anlamlandırmak üzere ikincil veri analizi (secondary data analysis) ve betimsel analiz (descriptive analysis) yöntemlerinden birlikte yararlanılmıştır.

İkincil veri analizi, doğrudan veri toplama yerine mevcut istatistiksel ve kurumsal veri setlerinin sistematik biçimde incelenmesine dayanır. Bu yöntem, araştırmacıya geniş kapsamlı veri setlerini karşılaştırmalı biçimde değerlendirme olanağı sunduğu gibi, tarihsel ve güncel eğilimlerin birlikte okunmasına da imkân tanımaktadır (Boslaugh, 2007: 3-4). Bu bağlamda çalışmada kullanılan temel kaynaklar; TÜİK'in doğurganlık hızı, yaşlı nüfus oranı, ortalama hanehalkı büyüklüğü, boşanma oranı gibi istatistikleri, Eurostat'ın karşılaştırmalı demografik verileri, ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın politika raporları, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın stratejik belgeleri, yasa teklifleri ve kamuya açık resmi dokümanlar olmuştur.

Betimsel analiz yöntemi ise, verilerin neden-sonuç ilişkileri kurmadan sistematik bir şekilde tasnif edilmesini ve eğilimlerin ortaya konulmasını hedefler (Sloman, 2010: 20-22). Bu yaklaşım, yalnızca istatistiksel değişimleri göstermekle kalmamış; aynı zamanda bu değişimlerin aile kurumunun yapısal ve işlevsel boyutlarına nasıl yansıdığını da yorumlama imkânı tanımıştır. Özellikle doğurganlık oranlarındaki gerileme, yaşlı nüfusun artışı, hanehalkı yapısındaki dönüşüm ve boşanma oranlarındaki yükseliş, sosyal politikaların yeniden şekillendirilmesi gereken alanlarını görünür kılmıştır.

Veriler, nicel göstergeler ile nitel politika metinleri arasında bağ kuracak şekilde tematik olarak sınıflandırılmış; analiz süreci, demografik dönüşüm kuramı çerçevesinde teorik bağlamla ilişkilendirilmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım hem istatistiksel verilerden doğan eğilimleri hem de politika belgelerinin içerdiği stratejik yönelimleri birlikte değerlendirmeye imkân sağlamakta; Türkiye'de aile kurumundaki dönüşümün niceliksel, kültürel ve yapısal dinamikler aracılığıyla nasıl şekillendiğine dair kapsamlı ve bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır.

4. Demografik Dönüşümün Aile Yapısına Etkileri

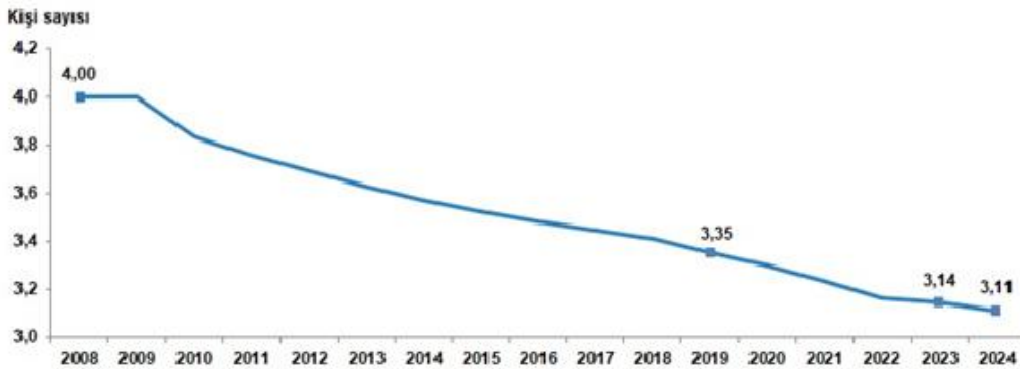
Türkiye'de son yirmi yılda yaşanan demografik dönüşüm, aile yapısında belirgin biçimde gözlemlenebilir kırılmalar üretmiştir. Nüfusun yaş kompozisyonundaki değişim, doğurganlık ve boşanma oranlarındaki oynamalar, hanehalkı büyüklüğündeki küçülme ve bireyselleşmenin yaygınlaşması, niceliksel farklılaşmaların yanı sıra aile kurumunun sosyo-kültürel temellerini yeniden biçimlendiren nitel dönüşümler de doğurmuştur. Özellikle geleneksel geniş aile modelinden çekirdek aile yapısına geçiş, yalnızlaşma, kuşaklar arası sorumluluk paylaşımının değişmesi ve sosyal bağların zayıflaması gibi sonuçlar üretmiştir (Ulukan, 2020: 98; Köse ve Sertkaya Doğan, 2022: 255-256).

Bu bölümde izlenen akış, Türkiye'nin demografik dönüşümünü çok boyutlu bir perspektifle tartışmayı amaçlamaktadır. İlk olarak hanehalkı büyüklüğündeki küçülme üzerinden aile yapısındaki mekânsal ve sayısal dönüşüm ele alınmakta; ardından doğurganlık hızındaki gerileme ile bu dönüşümün toplumsal yeniden üretim kapasitesine yansımaları incelenmektedir. Doğurganlıkta yaşanan düşüşün hem Avrupa ülkeleriyle karşılaştırmalı boyutu hem de iller

bazındaki dağılımı ortaya konularak, sosyoekonomik ve kültürel farklılıklar vurgulanmaktadır. Sonraki aşamada, boşanma oranlarındaki artış üzerinden aile kurumunun istikrarındaki değişim ve bunun yeni aile biçimlerine etkisi tartışılmaktadır. Bu eğilimleri takip eden bölümde ise yaşlanma süreci ele alınmakta; Türkiye'nin genç nüfus avantajını kaybetme eşiğinde olduğu, sosyal politika açısından kritik sonuçlarıyla ortaya konulmaktadır. Son olarak, istihdam yapısındaki kırılganlıklar ve prekaryalaşma olgusu üzerinden demografik dönüşümün ekonomik boyutu incelenmektedir. Böylece çalışma, hane yapısından doğurganlığa, boşanmadan yaşlanmaya ve işgücü piyasasına uzanan bütünlüklü bir çerçeve kurarak Türkiye'nin demografik dönüşümünün aile yapısı ve sosyal politika üzerindeki çok yönlü etkilerini sistematik bir biçimde irdelemektedir.

Bu doğrultuda dönüşümün ilk dikkat çekici göstergelerinden biri, hanehalkı büyüklüğündeki azalmadır. TÜİK verilerine göre 2008 yılında 4.0 olan ortalama hanehalkı büyüklüğü, 2024 yılına gelindiğinde 3,1'e kadar gerilemiştir. Bu durum, geniş aileden çekirdek aileye geçişin ve bağımsız yaşam tercihinin istatistiksel yansımasıdır. Şehirleşmenin hızlanmasıyla birlikte ev tipi konut yapılarında meydana gelen değişim, bireylerin bağımsız konutlarda yaşamayı tercih etmesi, yaşlı ebeveynlerin çocuklarıyla aynı evde yaşamaktan uzaklaşması gibi etkenler bu küçülmeyi desteklemiştir. Hanehalkı büyüklüğüne ilişkin bu demografik dönüşüm Grafik 1'de görülmektedir:

Grafik 1: Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (2008-2024)

Kaynak: TÜİK, (2025, d), “İstatistiklerle Aile, 2024” (14 Mayıs 2025).

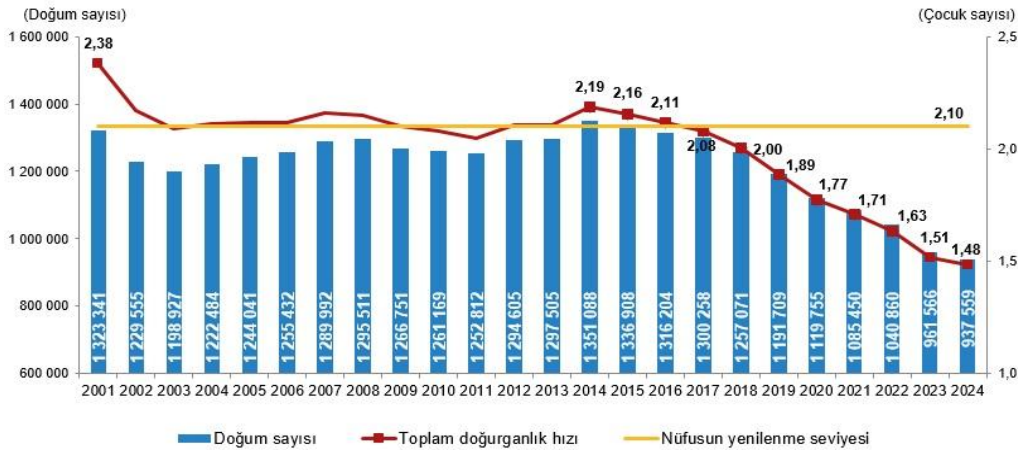
Hanehalkı büyüklüğünde gözlemlenen azalma eğilimi, toplumsal yapının geçirdiği dönüşümün somut bir yansımasıdır. Özellikle tek kişilik hanelerin artışı, çekirdek ailelerin daralması ve yaşlı bireylerin yalnız yaşamayı tercih etmesi, nüfusun mekânsal ve sosyal örgütlenmesinde belirgin değişikliklere işaret etmektedir. Bu gelişme, yalnızca yaşam tarzlarındaki bireyselleşmenin değil, aynı zamanda ekonomik koşulların, göç dinamiklerinin ve kentsel yaşam pratiklerinin etkisini de ortaya koymaktadır. Böylece aile formu, geleneksel kuşaklar arası dayanışma kalıplarından uzaklaşarak daha parçalı, daha küçük ve çoğu zaman yalnızlığa dayalı bir yapıya evrilmektedir.

Bu yapısal değişim, doğrudan demografik dinamikler üzerinde de etkili olmaktadır. Özellikle çocuk sahibi olma eğilimlerinin ertelenmesi, gönüllü ya da zorunlu olarak çocuk sayısının sınırlanması ve ebeveynlik kararlarının bireysel önceliklere göre şekillenmesi, doğurganlık hızının seyrini belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla hanehalkı büyüklüğündeki azalış yalnızca mekânsal bir dönüşüm değil, aynı zamanda doğurganlık eğilimlerindeki düşüşün de habercisi niteliğindedir. Bu noktada Türkiye’de toplam doğurganlık

hızındaki değişim, aile yapısındaki dönüşümün demografik sonuçlarını anlamak açısından kritik bir gösterge olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de toplam doğurganlık hızı, 2001’de 2,38 düzeyindeyken 2024’te 1,48’ye kadar düşmüştür. Bu oran, nüfusun kendini yenileyebilmesi için gerekli olan 2,10 eşliğinin oldukça altındadır ve kalıcı demografik daralma riskini gündeme taşımaktadır. Toplam doğurganlık hızına ilişkin bu demografik dönüşüm Grafik 2’de görülmektedir:

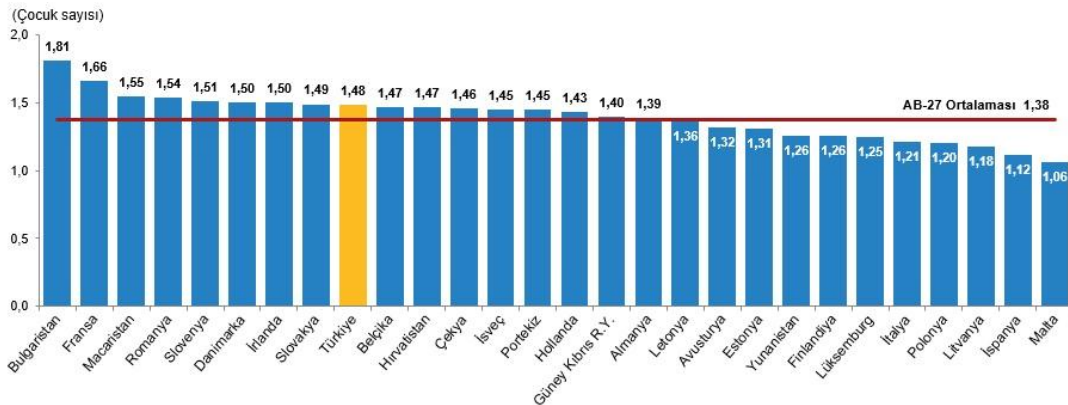
Grafik 2: Toplam Doğurganlık Hızı (2001–2023)

Kaynak: TÜİK, (2025, b), “Doğum İstatistikleri, 2024” (13 Mayıs 2025).

Türkiye’de toplam doğurganlık hızının 2001 yılında 2,38 seviyesindeyken 2024 itibarıyla 1,48’e düşmesi, ülkenin demografik dinamiklerinde önemli bir dönüşümün yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu değer, nüfusun kendini yenileme eşiği olan 2,10’un altına inerek, Türkiye’nin uzun vadede demografik yapısını yeniden düşünmesini gerektiren bir eşikte olduğunu göstermektedir. Özellikle genç nüfusun azalması ve yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte, bu eğilim hem sosyal politika alanını hem de aile yapısını doğrudan etkilemektedir. Toplam doğurganlık hızının Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırması bağlamına ilişkin veriler Grafik 3’te yer almaktadır:

Grafik 3: Toplam doğurganlık hızının Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırması, 2023

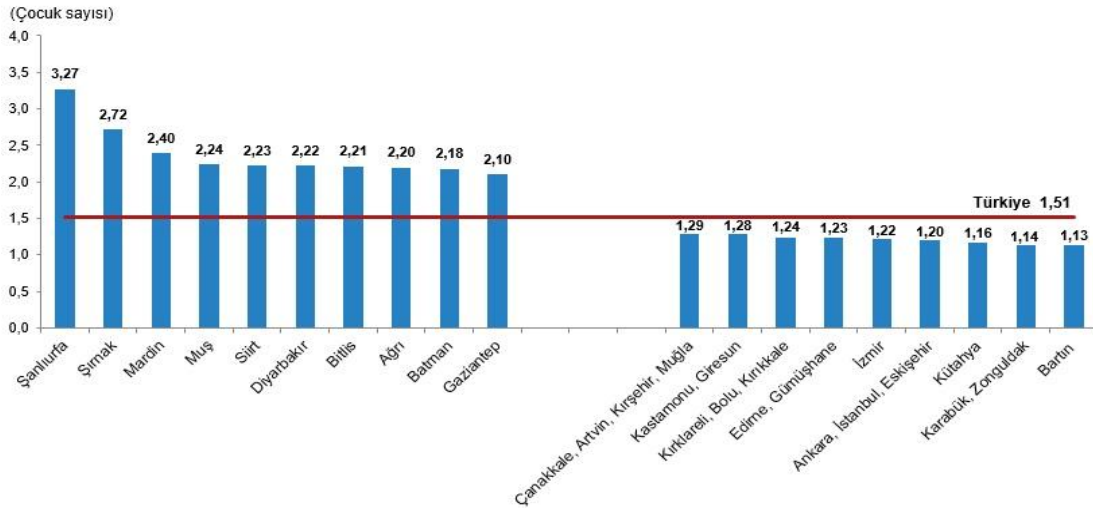

Kaynak: TÜİK, (2025, a), *Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) Veri Tabanı*, 2023, Türkiye verisi 2024 yılına aittir.

Avrupa Birliği üye ülkeleriyle yapılan karşılaştırmalar, Türkiye’nin toplam doğurganlık hızının giderek Avrupa ortalamalarına yaklaştığını ortaya koymaktadır. Bu grafik, Türkiye’nin

demografik dönüşüm sürecinde Batı toplumlarıyla benzer bir yola girdiğini düşündürse de söz konusu benzerlik yüzeysel düzeyde kalmaktadır. Zira Türkiye'nin toplumsal yapısı, aile normları, kültürel değerleri ve kuşaklar arası ilişkileri Avrupa ülkelerinden belirgin farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle Türkiye'deki doğurganlık düşüşünü yalnızca batılılaşma veya bireyselleşme eğilimlerinin doğal sonucu olarak görmek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Aksine, ekonomik istikrarsızlık, kadınların iş gücüne katılımındaki artış, eğitim seviyelerinin yükselmesi, kentleşme süreçleri ve aile içi beklentilerin değişmesi gibi çok boyutlu etkenlerin birleşimi bu eğilimi beslemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin toplam doğurganlık hızındaki gerileme, hem küresel eğilimlerle paralellik arz etmekte hem de ülkenin kendine özgü sosyal ve kültürel bağlamında şekillenmektedir. Türkiye'de toplam doğurganlık hızının bölgesel ve iller düzeyindeki dağılımı ise bu farklılıkların mekânsal izdüşümlerini göstermekte olup, söz konusu veriler Grafik 4'te ayrıntılı olarak sunulmaktadır:

Grafik 4: Toplam doğurganlık hızının en yüksek ve en düşük olduğu 10 il, 2024

Kaynak: TÜİK, (2025, b), *Doğum İstatistikleri*, 2024.

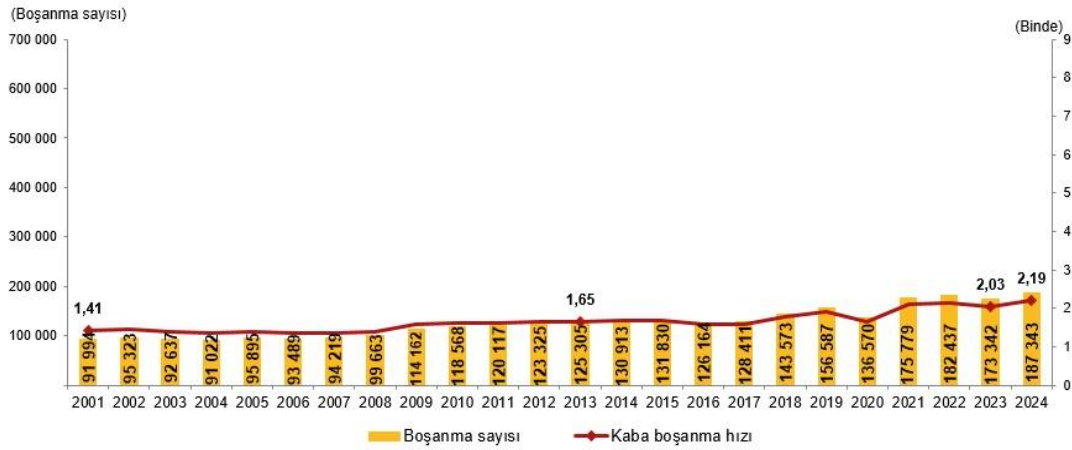
Doğurganlık oranlarındaki bu bölgesel farklılıkların arkasında, kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi, iş gücüne katılımının artması, kentleşme, yaşam maliyetlerinin yükselmesi ve konut erişiminde yaşanan güçlükler gibi çok boyutlu sosyoekonomik nedenler yer almaktadır. Özellikle büyükşehirlerde yaşayan genç bireyler, ekonomik istikrar sağlanmadan evlilik ve çocuk sahibi olma gibi kararları ötelemekte; bu durum da ilk doğum yaşının yükselmesine ve doğurganlık potansiyelinin sınırlanmasına yol açmaktadır (Üçler ve Kızılkaya, 2014: 33). Buna rağmen, Türkiye hâlâ genç bir nüfusa sahip olup, bu yapının sunduğu fırsat penceresi doğru sosyal politikalarla etkin şekilde kullanılmaya açıktır.

Doğurganlık hızındaki bu düşüşler, aile yapısını da yeniden biçimlendirmektedir. Çocuk sahibi olmanın ertelenmesi, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin yapısını dönüştürmekte; bunun ötesinde kuşaklar arası dayanışma bağlarında da değişime neden olmaktadır. Özellikle anne-baba olma yaşının ileri dönemlere kayması, bakım zincirinde yeni düzenlemelere ihtiyaç doğurmakta ve sosyal hizmet planlamasını daha önemli hâle getirmektedir.

Aile yapısındaki bir diğer dönüşüm noktası ise boşanma oranlarında gözlenen artıştır. Türkiye'de boşanma oranlarının son yirmi yılda düzenli bir artış eğilimi göstermesi, aile kurumunun geçirdiği dönüşümün en belirgin göstergelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. 2001 yılında her

bin kişiye düşen boşanma oranı 1,2 iken, bu oran 2024 yılı itibarıyla binde 2,19'a yükselmiştir. Sayısal verilerdeki bu artış, yalnızca niceliksel bir değişime değil, aynı zamanda evlilik ve aile kurumuna ilişkin toplumsal değerlerdeki dönüşüme de işaret etmektedir. Kadınların ekonomik ve sosyal hayatta daha görünür hâle gelmesi, eğitim seviyelerinin yükselmesi, bireylerin kişisel özgürlük taleplerinin artması ve evlilik kurumundan beklentilerin değişmesi, boşanma oranlarını artıran başlıca faktörler arasında sayılabilir. Tüm bu etkenler ışığında, 2001-2024 dönemi boyunca artan boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, Türkiye'de aile yapısındaki dönüşümün demografik ve sosyokültürel düzeydeki önemli yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir. Söz konusu eğilimlere ilişkin veriler Grafik 5'te sunulmaktadır:

Grafik 5: Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, 2001-2024

Kaynak: TÜİK, (2025, c), *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*, 2024.

2024 yılında boşanan çiftlerin sayısı 187.343 olarak kaydedilmiştir. Bu artış, evlilik kurumundaki istikrarsızlığın yanı sıra değişen toplumsal dinamikleri de yansıtmaktadır. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, ekonomik bağımsızlıklarının artması ve bireysel farkındalığın gelişmesi, boşanma kararlarını etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca, şiddet karşıtı yasal mekanizmaların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalık da boşanma oranlarını etkileyen unsurlar arasında sayılabilir (Cafri ve Çukadar, 2018: 410).

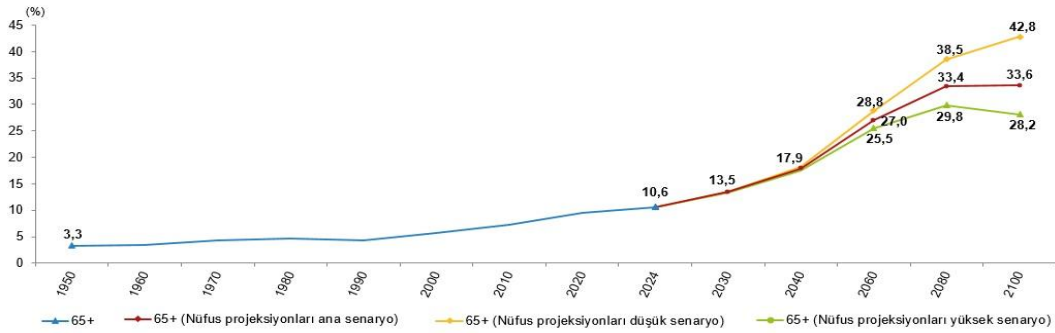
Boşanma sonrası oluşan tek ebeveynli aileler veya yeniden evlenme ile oluşan genişletilmiş aile yapıları, geleneksel aile tanımının ötesine geçen çoklu yapıları beraberinde getirmektedir. Bu durum, aile içi rollerin yeniden tanımlanmasını ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin daha eşitlikçi bir yapıya bürünmesini zorunlu kılmaktadır. Eğitim süresinin uzaması, ekonomik bağımsızlık yaşının ilerlemesi ve kentleşme ile birlikte genç bireylerin aileden bağımsız yaşam kurma sürecinin uzaması, ebeveynliğin daha çok rehberlik işlevine indirgenmesine neden olmaktadır. Bu dönüşümler, aile içi otorite ilişkilerinin sorgulanmasını, kuşaklar arası çatışmaların artmasını ve sosyal hizmetlerin müdahale alanlarını genişletmesini gerektirmektedir. TÜİK'in 2024 yılı verilerine göre, boşanma oranlarındaki artışın devam ettiği görülmektedir (TÜİK, 2025c). Bu trend, aile yapısındaki dönüşümün sürdüğünü ve sosyal politikaların bu değişimi dikkate alarak yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Kentleşme ve bireyselleşme olguları, Türkiye'de aile yapısının dönüşümünde hem belirleyici hem de hızlandırıcı roller üstlenmektedir. Özellikle büyük kentlerde yaşamın yüksek maliyeti, konut erişimindeki zorluklar, toplumsal bağların zayıflaması, güvenlik kaygıları ve zamansal sıkışmalar; bireylerin evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarını ertelemesine veya bu kararları

tamamen gözden geçirmesine neden olmaktadır (Sakman, 2021: 89-91). Geleneksel geniş aile modelinin sunduğu dayanışma yapıları çözülürken, yerini birey merkezli, tercih odaklı ve daha özerk ilişki biçimleri almaktadır. Bu durum, aileyi yalnızca kan bağına değil; duygusal uyuma, karşılıklı anlayışa ve bireysel beklentilere dayalı bir birliktelik olarak yeniden tanımlamaktadır.

Bu dönüşüm, Türkiye'nin yaş yapısında da dikkat çekici kırılmalara yol açmıştır. 2000'li yılların başında %5,7 olan 65 yaş ve üzeri nüfus oranı, 2024 itibarıyla %10,6 seviyesine ulaşmış ve Türkiye'yi demografik olarak "yaşlanan toplum" sınıfına dâhil etmiştir. TÜİK projeksiyonlarına göre, bu oranın 2040'ta %16, 2060'ta ise %25'in üzerine çıkması beklenmektedir. Yaşlı nüfus artışı, sayısal boyutunun ötesinde yapısal bir dönüşüm niteliği taşımaktadır. 2024 verilerine göre yaşlı nüfusun %63,4'ü 65–74 yaş grubunda, %28,8'i 75–84 yaş grubunda ve %7,8'i ise 85 yaş ve üzerindedir. Ayrıca, 100 yaş ve üzeri nüfus grubu 7.632 kişiye ulaşmış ve bu grubun toplum içindeki temsiliyeti %0,1 olarak kayıtlara geçmiştir (TÜİK, 2024). Türkiye'de yaşlanan nüfusa ilişkin 1950-2100 öngörüsüne kapsamında ortaya konan veriler Grafik 6'da yer almaktadır:

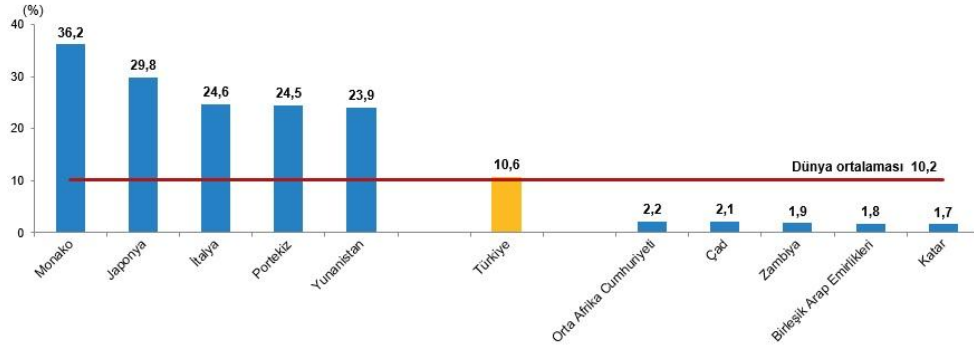
Grafik 6: Yaşlı nüfus oranı, 1950-2100

Kaynak: TÜİK, (2025, e), *İstatistiklerle Yaşlılar*, 2024.

Bu Grafik, sağlık sistemindeki iyileşmelerin, yaşam süresinin artmasının ve sosyal refah göstergelerindeki yükselişin doğrudan bir sonucudur. Ancak demografik yaşlanma, ekonomik etkilerinin ötesinde sosyal bakımdan da yeni politika ihtiyaçlarını gündeme getirmektedir. Özellikle yaşlı bireylerin bağımlılık düzeyi, bakım ihtiyacı ve sosyal dışlanma riski dikkate alındığında; aktif yaşlanmayı destekleyen, kuşaklar arası dayanışmayı artıran ve aile içi bakım emeğini kurumsal mekanizmalarla destekleyen sosyal politikalara olan ihtiyaç daha da belirginleşmektedir.

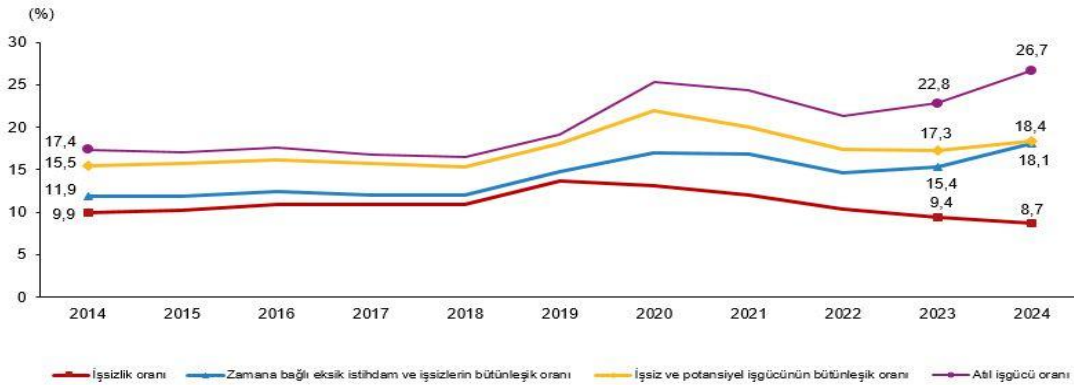
Türkiye her ne kadar halen genç sayılabilecek bir nüfus yapısına sahip olsa da yaşlanma sürecinin hızı ve bu sürece eşlik eden doğurganlık düşüşü, ülkenin demografik avantajlarını kaybetmemesi için kritik bir eşikte olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, orta ve yaşlı nüfusun artış eğilimi hem çalışma çağındaki nüfusun gelecekteki yükünü hem de sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğini yeniden değerlendirme zorunluluğu doğurmaktadır. Dünya genelinde 2024 yılı yaşlı nüfus oranına ilişkin veriler Grafik 7'te yer almaktadır:

Grafik 7: Yaşlı nüfus oranının en yüksek ve en düşük olduğu 5 ülke, 2024

Kaynak: TÜİK, (2025, e), *İstatistiklerle Yaşlılar*, 2024.

2024 yılı itibarıyla dünya genelinde yaşanan nüfus eğilimi, ülkelerin sosyal yapılarını ve politika önceliklerini yeniden şekillendirmektedir. Grafik, bu dönüşümün farklı ülkelerde nasıl seyrettiğini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Özellikle Avrupa ve Doğu Asya ülkelerinde yaşlı nüfusun toplum içindeki ağırlığı dikkat çekerken, bazı Afrika ve Körfez ülkelerinde ise hâlâ genç bir nüfus profili hâkimdir. Türkiye, bu iki eğilim arasında geçiş kuşağında yer almakta; yaşlı nüfusun giderek arttığı ancak demografik avantajların henüz tümüyle kaybedilmediği bir dönemi yaşamaktadır. Bu görünüm, Türkiye'nin hem yaşlanma sürecine uyum sağlayacak hem de genç nüfus potansiyelini etkin kullanacak ikili bir strateji geliştirmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye'de demografik dönüşümün etkilendiği bir diğer önemli alan ise istihdam alanıdır. Bu alanda yaşanan dönüşüm, yalnızca işsizlik oranlarıyla sınırlı kalmayıp atıl işgücü, eksik istihdam ve güvencesiz çalışma biçimlerinin artışıyla daha geniş bir bağlama oturmaktadır. Özellikle 2014 sonrası dönemde görülen yükseliş trendi, işgücü piyasasının yapısal sorunlarını açığa çıkarmaktadır. Atıl işgücü oranındaki artış, prekaryalaşmanın somut göstergesi olarak değerlendirilebilir; zira geçici, güvencesiz ve düşük ücretli istihdam biçimlerinde çalışan kesimler, işgücü piyasasına dahil görünmekle birlikte sosyal güvence ve sürdürülebilir gelirden yoksundur. Bu bağlamda, genç nüfusun NEET (ne eğitimde ne istihdamda olanlar) oranının yüksekliğiyle birleştiğinde, aile kurma motivasyonlarının zayıflaması ve demografik dönüşümün hızlanması beklenmektedir (Çok vd., 2023: 904). Aşağıdaki Grafik 8 Türkiye'de atıl iş gücüne ilişkin göstergeleri özetlemektedir:

Grafik 8: İstihdama ilişkin tamamlayıcı göstergeler, 2014-2024

Kaynak: TÜİK, (2025, f), *İşgücü İstatistikleri*, 2024.

TÜİK verilerine göre 2024 yılında atıl işgücü oranının %26,7'ye ulaşması, işgücü piyasasının kırılganlığını ve prekarya kitlesinin büyüklüğünü açıkça göstermektedir. Söz konusu oran, yalnızca işsizliği değil, potansiyel işgücünü ve eksik istihdamı da kapsayarak güvencesizliği daha görünür hale getirmektedir. Bu durum, sosyal politika yapıcılarını açısından iki yönlü bir baskı yaratmaktadır: Bir yandan istihdamı artırıcı yapısal reformlar gerekli hale gelirken, diğer yandan mevcut çalışan kesim için sosyal güvenlik ağlarının güçlendirilmesi elzemdir. Prekarya ve NEET kuşağının büyümesi, uzun vadede yalnızca işgücü piyasasını değil, aile kurumunu ve toplumsal dayanışma mekanizmalarını da zayıflatma potansiyeline sahiptir.

Küresel demografik dönüşümün bir parçası olan Türkiye, bu süreçte hem kendi özgün aile yapısını koruma hem de modern yaşam biçimlerinin gereklerine uyum sağlama arasında dengeli ve uzun vadeli sosyal politika çözümleri üretmek durumundadır. Aksi takdirde, yaşlanmanın getirdiği yapısal baskılar, aile kurumu başta olmak üzere sosyal bütünleşmeyi ve dayanışmayı zayıflatabilir.

Sonuç olarak, demografik dönüşüm Türkiye’de aile kurumunu hem yapısal hem işlevsel olarak dönüştürmüştür; çok kuşaklı geniş aile modelinin yerine daha küçük ve daha esnek olmanın ötesinde daha kırılgan yapılar bırakmıştır. Boşanmaların artması, doğurganlığın düşmesi ve yaşlı nüfusun artışı; yalnızca aile içi ilişkileri değil, sosyal devletin sorumluluk alanlarını da yeniden tanımlamaktadır. Bu dönüşüm karşısında sosyal politika yapıcılarının, aileyi yalnızca korumacı bir perspektiften değil; değişen toplumsal dinamikleri dikkate alan, kapsayıcı ve esnek bir anlayışla yeniden düşünmeleri elzemdir.

5. Demografik Değişim ve Aileyi Güçlendirmeye Yönelik Sosyal Politikalar

Türkiye’nin demografik yapısındaki hızlı dönüşüm, sosyal politika gündeminin aile odaklı yeniden şekillenmesini zorunlu kılmıştır. Doğurganlık oranlarının düşmesi, evlenme yaşının yükselmesi, yaşlı nüfusun artması ve hane yapısının çekirdek aileye indirgenmesi gibi eğilimler, devletin aileye yönelik müdahale kapasitesini genişletmiştir. Sosyal politikalar artık sosyal risklere karşı koruma sunmakla sınırlı kalmayıp doğrudan nüfus artışını hedefleyen ve geleneksel aile yapısını yeniden üretmeyi amaçlayan stratejilere de dönüşmüştür.

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika araçları; doğurganlığı teşvik etme, bakım hizmetlerini yaygınlaştırma ve aileleri sosyal yardımlarla destekleme olmak üzere üç ana ekseninde şekillenmektedir. Bu kapsamda 2015 yılında başlatılan doğum yardımı uygulamasıyla çocuk sayısına göre farklı düzeylerde maddi destek sağlanmıştır. 2025 itibarıyla ise bu yardımlar artırılarak yeniden yapılandırılmış; tek seferlik ve düzenli aylık ödemeler içeren yeni bir sistem yürürlüğe girmiştir. Bu doğrultuda, üçüncü çocuğunu dünyaya getiren annelere yönelik ilave destek mekanizmaları devreye alınmış; çocuk yardımlarına ek olarak düzenli ödeme imkânı sunulmuştur. Çocuk sayısının artmasına paralel olarak bu desteklerin miktarı da kademeli biçimde artırılmıştır (Anadolu Ajansı, 2025).

2022’de uygulamaya alınan ve 2023’te güncellenen “Aile ve Gençlik Fonu” ise yeni evlenecek gençlere 150.000 TL’ye kadar faizsiz kredi desteği sunmaktadır. Bu destek ilk olarak deprem bölgesinde uygulanmış, ardından pilot iller üzerinden yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Fonun amacı hem evliliği teşvik etmek hem de gençleri ekonomik olarak destekleyerek erken aile kurmayı özendirme (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024).

Aynı dönemde, kadınların işgücüne katılımını teşvik ederken annelik rollerini destekleyen politikalar da yaygınlaştırılmıştır. Kreş destekleri, süt izni düzenlemeleri ve kısmi çalışma hakkı

gibi uygulamalar, annelik ile çalışma hayatı arasında denge kurmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Evde Bakım Yardımı kapsamında, bakıma muhtaç engelli ya da yaşlı bireylerin bakımını üstlenen aile bireylerine 2024 itibarıyla aylık yaklaşık 10.125 TL ödeme yapılmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025, c). Bunun yanında Engelli Aile Yardımı, 65 yaş aylığı ve Sosyal Ekonomik Destek (SED) gibi kalemler de kırılğan aile yapılarını destekleyen sosyal yardım mekanizmaları olarak öne çıkmaktadır.

2025 yılında sosyal yardım mekanizmalarına yeni bir destek kalemi daha eklenmiş, üç ve üzeri çocuğa sahip eşi vefat etmiş kadınlara 500.000 TL'ye kadar konut desteği sağlanmaya başlanmıştır. Konut alımında tek seferlik, ev yapımında ise üç dilim hâlinde ödeme yapılmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025, b).

Nüfus politikalarının sosyal politika ile entegrasyonunu sağlamak amacıyla 2023 yılında Nüfus Politikaları Kurulu ve Aile ve Nüfus Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Nüfus Politikaları Kurulu, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak çalışmakta ve Türkiye'nin nüfus eğilimlerini izleyip bu doğrultuda stratejik öneriler geliştirmektedir. Kurulun ilk bildirisi, doğurganlık oranının alarm verici düzeye indiğini belirterek, çocuklu ailelerin desteklenmesini stratejik hedef olarak tanımlamıştır. Aile Enstitüsü ise hem akademik araştırmalar hem de kamu politikası üretimi bağlamında aile yapısının kültürel, ekonomik ve sosyal boyutlarını izlemeyi amaçlamaktadır.

2025 yılı itibarıyla Meclis'e sunulan bir yasa teklifi kapsamında, üçüncü çocuğunu dünyaya getiren kadınlara kamu kurumlarında KPSS şartı olmaksızın belirli memuriyet kadrolarına atanma hakkı tanınması öngörülmüştür. Bu kadınların, atanacakları pozisyonlara yönelik özel sınav hükümlerine tabi tutulmaları beklenmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2025). Bu gelişme, doğurganlığı artırmaya yönelik istihdam teşviki olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte, bu kurumsal yapıların işlevselliği ve uygulanan politikaların etkisi üzerine kamuoyunda ve akademik çevrelerde tartışmalar devam etmektedir. Bir yandan sosyal yardım ağlarının genişlemesi, toplumun düşük gelirli kesimleri açısından önemli bir güvence sunmakta; öte yandan, bu yardımların geleneksel cinsiyet rollerini pekiştirdiği, kadınların bakım emeğine mahkûm edildiği ve doğurganlık üzerindeki etkisinin sınırlı kaldığı ifade edilmektedir. Örneğin, çalışmada yer verilen TÜİK 2024 verilerine göre Türkiye, doğurganlık oranında hâlen düşüş eğilimindedir ve 1,48 seviyesiyle nüfus yenilenme eşiğinin altındadır. Bu durum, verilen teşviklerin kısa vadeli etki ürettiğini ancak yapısal sorunlara çözüm sunmadığını ortaya koymaktadır.

Sosyal politika açısından bütüncül bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'de aileye yönelik sosyal desteklerin niceliksel olarak arttığı; ancak bu desteklerin cinsiyet eşitliği, bakım emeğinin adil dağılımı ve kapsayıcı hizmet sunumu açısından hâlâ geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Nüfus politikalarının salt doğurganlığı artırmayı hedefleyen dar bir perspektife sıkışması, sürdürülebilir sosyal politikaların önünde önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, yalnızca aileyi korumayı değil, onu güçlendirmeyi ve dönüştürmeyi hedefleyen, veri temelli ve kapsayıcı politikaların oluşturulması kritik önem taşımaktadır.

6. Tartışma ve Politika Önerileri

Türkiye'nin demografik dönüşüm süreci, bir yandan yaşam standartlarının artmasına ve bireylerin yaşam tercihlerinde çeşitlenmeye zemin hazırlarken, diğer yandan da demografik fırsat penceresinin kapanma riski ile karşı karşıya bırakmaktadır. Toplam doğurganlık hızının

nüfus yenilenme seviyesinin altında seyretmesi, genç nüfus oranındaki azalma ve yaşlı bağımlılık oranındaki artış, sosyal refah sistemlerini baskılayan yapısal bir tehdide dönüşmektedir. Bu bağlamda, tartışılması gereken temel mesele, demografik değişimlere duyarsız kalınmaksızın sosyal politika mimarisinin nasıl yeniden yapılandırılacağı ve bu dönüşümün aile yapısı üzerindeki etkilerinin nasıl yönetileceğidir.

Demografik fırsat penceresinin kapanmasını önlemek için, sosyal politikaların salt doğurganlık artışı hedefiyle sınırlı bir teşvik sisteminden çıkarılarak, bütüncül yaşam döngüsünü dikkate alan bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, uzun vadeli stratejilerin temel dayanağı olarak kuşaklar arası dayanışmayı güçlendiren, cinsiyet eşitliğini önceleyen ve aile içi bakım emeğini adil şekilde paylaşan bir sosyal politika yaklaşımı benimsenmelidir. Çocuk sahibi olmanın yalnızca maddi desteklerle değil, kreş hizmetlerinden, iş-yaşam dengesi politikalarına; esnek çalışma modellerinden kadın istihdamına kadar pek çok alanda bütünlük bçimde desteklenmesi elzemdir. Aksi takdirde, mevcut teşvik politikaları, kalıcı davranışsal dönüşümler yaratmakta yetersiz kalacaktır.

Özellikle genç kuşaklar açısından eğitim-istihdam-aile üçgeninde yaşanan kopukluklar, evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarını doğrudan etkilemektedir. Türkiye’de genç işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi, güvenceli istihdam olanaklarının daralması ve konut erişiminin zorlaşması gibi faktörler, genç bireylerin aile kurma motivasyonunu azaltmakta, ebeveynliği ertelemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, gençlerin hem ekonomik hem de sosyal olarak desteklenmesi gerekmektedir. Kredi desteklerinin yanı sıra, uygun fiyatlı konut projeleri, girişimcilik fonları ve genç kadınlar için yeniden beceri kazandırma programları gibi kapsamlı yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Aile yapısına duyarlı sosyal politika inşasında dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur, hizmetlerin merkezileştirilmesi yerine yerel düzeyde farklılaşan ihtiyaçlara göre çeşitlendirilmesidir. Özellikle büyükşehirler ile kırsal alanlar arasındaki toplumsal yapı farklılıkları, tek tip politika modellerinin etki gücünü sınırlamaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin sosyal hizmet alanındaki kurumsal kapasitesinin artırılması ve aileye yönelik müdahale biçimlerinin yerel verilerle uyumlu hâle getirilmesi önem arz etmektedir. Aile Sağlığı Merkezleri, Kadın Dayanışma Merkezleri ve Gençlik Danışma Birimleri gibi yapılar, bu sürecin yaygınlaştırılmasında anahtar rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin karşı karşıya olduğu demografik kırılmalar, kısa vadeli popülist çözümlerle değil, çok düzlemli ve katılımcı bir sosyal politika vizyonu ile yönetilmelidir. Demografi, yalnızca doğum ve ölüm oranlarından ibaret bir istatistik alanı değil; toplumsal refahın, üretkenliğin ve eşitliğin de temel belirleyicilerinden biridir. Bu çerçevede, aileyi yalnızca korunması gereken bir kurum olarak değil, toplumsal dönüşümün merkezinde yer alan dinamik bir aktör olarak yeniden değerlendirmek, sürdürülebilir sosyal kalkınmanın ön koşulu hâline gelmiştir.

7. Sonuç

Türkiye’nin demografik yapısında son yıllarda hız kazanan dönüşüm hem istatistiksel bir eğilime hem de sosyal politikaların, aile kurumunun ve toplumsal değerlerin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılan çok boyutlu bir değişim sürecine işaret etmektedir. Bu çalışma, demografik dönüşümün aile yapısı üzerindeki etkilerini ve sosyal politika alanında doğurduğu ihtiyaçları bütüncül bir yaklaşımla analiz etmiş; yaşanan nüfus, azalan doğurganlık oranları ve

bireyselleşmenin yaygınlaşması gibi dinamiklerin, geleneksel aile yapısını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymuştur.

Aile kurumunun biçimsel olarak çekirdek yapıya evrilmesi, hanehalkı büyüklüğünün azalması, evlilik ve çocuk sahibi olma yaşlarının artması, prekarya ve NEET oranlarının yükselmesi gibi eğilimler, bireylerin yaşam tercihlerinde önemli bir değişimi temsil etmektedir. Bu değişim, aile içi ilişkilerle sınırlı kalmayıp bakım emeğinin paylaşımı, kuşaklar arası dayanışma, cinsiyet eşitliği ve sosyal destek ihtiyaçları gibi alanlarda da yeniden yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Özellikle yaşlı nüfusun artışı, sosyal güvenlik sistemine yönelik mali baskının yanı sıra aile temelli bakım modellerinin sürdürülebilirliğini de tartışmaya açmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'nin 2025 yılını *Aile Yılı* ilan etmesi, aile politikalarının devlet gündeminde daha görünür ve öncelikli hâle gelmesine katkı sağlayan önemli bir adımdır. Bu ilan, yalnızca sembolik bir karardan ibaret olmayıp, aileye yönelik sosyal politikaların eşgüdümlü biçimde güçlendirilmesi, kurumsal farkındalığın artırılması ve toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi yönünde atılmış stratejik bir hamle olarak değerlendirilebilir. Gerek kamu kurumlarının eş zamanlı seferberliği gerekse politika belgelerinde ailenin korunmasına yönelik vurguların artması, bu sürecin etkili yönetilmesi açısından umut vericidir. Ancak bu adımın kalıcı bir etki yaratabilmesi, aileyi yalnızca geleneksel normlarla çevrelenmiş bir yapı olarak değil; toplumsal dönüşümün aktörü olarak gören esnek, kapsayıcı ve eşitlik temelli bir politika perspektifiyle desteklenmesiyle mümkün olacaktır.

Türkiye'nin bu dönüşüme verdiği yanıtlar ise büyük ölçüde doğurganlığı artırmaya yönelik teşvik edici sosyal politika araçları üzerinden şekillenmiştir. Doğum yardımları, evlilik kredileri, bakım destekleri ve gençlik fonları gibi uygulamalar sosyal politika repertuarını çeşitlendirse de bu politikaların cinsiyet eşitliği, bireylerin yaşam tarzı tercihleri ve yerel ihtiyaçlara duyarlılık gibi açılardan sınırlı kaldığı görülmektedir. Ayrıca, bu araçların geleneksel ve heteronormatif aile modelini merkez alan bir perspektifle oluşturulması, çağdaş aile biçimlerini sosyal politika kapsamının dışında bırakma riski taşımaktadır.

Bu çerçevede, sosyal politikaların kısa vadeli ve nüfus mühendisliğine dayalı teşvik stratejilerinin ötesine geçmesi; uzun vadeli, veri temelli ve kuşaklar arası dayanışmayı önceleyen bir vizyona oturtulması gerekmektedir. Aile politikaları, yalnızca daha fazla çocuğun doğmasını değil; bu çocukların sağlıklı, eşitlikçi ve fırsatlara erişebilen koşullarda büyümesini de garanti altına alacak bütüncül mekanizmaları içermelidir. Bu bağlamda, sosyal hizmet sunumunda yerel yönetimlerin etkinliği artırılmalı, büyükşehirler ile kırsal alanlar arasındaki sosyo-kültürel farklılıklara duyarlı, çeşitlendirilmiş hizmet modelleri geliştirilmelidir. Sonuç olarak, demografi alanındaki dönüşümün yalnızca teknik bir nüfus sorunu olarak değil; toplumsal refahın sürdürülebilirliği, sosyal adaletin güçlendirilmesi ve eşitsizliklerin azaltılması açısından da ele alınması elzemdir. Aile, korunması gereken bir yapının ötesinde, dönüşen toplumsal ilişkilerin merkezinde yer alan dinamik bir aktördür. Türkiye'nin geleceğe yönelik sosyal politika stratejileri, bu dinamizmi kavrayan, aileyi destekleyen; ayrıca dönüştüren kapsayıcı bir vizyon üzerine inşa edilmelidir.

Kaynakça

- Akış, A. G. (2023). Türkiye aile yapısı araştırmalarında yaşlı bakımı. *Yaşlanma ve Toplum*, 6, 50-54.
- Akkan, B. & Şanlı C. C. (2023). Kurumsal bakım çalışanlarının gözünden bakım emeği ve pandemi sonrası uzun dönemli yaşlı bakımı: niteliksel bir araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 1(76), 303-336.
- Akkaya, M. A. (2025). Türkiye'nin azalan doğurganlık oranı ve Nüfus Politikaları Kurulu'nun Değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(4), 286-304. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1537>.
- Anadolu Ajansı (2025). 10 soruda "Aile Yılı desteklerinin merak edilenleri. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/10-soruda-aile-yili-desteklerinin-merak-edilenleri/3449958>.
- Arslan, M. (2018). Türkiye aile politikalarına dair bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 2(2), 20-42.
- Boslaugh, S. (2007). *Secondary data sources for public health: a practical guide*. Cambridge University Press.
- Cafri, R. & Çukadar, Ö. P. (2018). Boşanmanın sosyo-ekonomik nedenleri üzerine mekânsal ekonometrik bir inceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (Prof. Dr. Harun Terzi Özel Sayısı), 407-424.
- Caldwell, J. C. (2006). Demographic theory: a long view. in: demographic transition theory. Springer, Dordrecht. 301-320. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4498-413>.
- Çelik, E. & Erkilet, G. (2019). Evlilik kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 47-57.
- Çok, F., Özdoğan, H. K., Berber, K., Yeler, Z. (2023). Yetişkinliğe geçiş sürecinde gelişimsel bir kriz: çeyrek yaşam krizi. *Humanistic Perspective*, 5(2), 898-920. <https://doi.org/10.47793/hp.1253697>.
- Demir, O. (2016). Nüfus politikaları ve Çin, Fransa ve Türkiye örneklerinin değerlendirilmesi. *Social Sciences*, 11(1), 41-61.
- Engin, M. (2022). Türkiye'de aile yapısının dönüşümü: sorunlar ve beklentiler. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 123-136.
- Eren, S. S. & Özdemir, N. E. (2024). Aile politikaları ekseninde Türkiye'de yeni muhafazakârlık ve sosyal refah muhafazakârlığı. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 637-657. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1271634>.
- Hürriyet Gazetesi, (2025). 3 çocuk sahibi olan kadınlara memurluk teklifi. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/bilgi/galeri-3-cocuk-doguran-annelere-memurluk-mu-verilecek-3-cocuk-sahibi-kadınlar-memur-olsun-teklifi-meclise-sunuldu-42796967>.
- Kayacan, E. (2022). Türkiye'nin nüfus politikalarındaki değişimin kalkınma planları üzerinden değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 107-139. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1081252>.
- Köse, M. & Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Nüfus politikaları bağlamında Türkiye nüfusunun demografik dönüşümü, yapısal değişimi ve geleceği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 74, 247-267.
- Notestein, F. W. (1982). Demography in the United States: A partial account of the development of the field. *Population and Development Review*, 8(4), 651-687.
- NTV, (2009). Erdoğan: İş isten geçmeden en az 3 çocuk. Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-is-isten-gecmeden-en-az-3-cocuk%2CZEqhCeWHVKS06IEDhd72Ng>.
- Sakman, E. (2021). Gönüllü çocuksuzluk: çocuk sahibi olmama kararının altında yatan faktörler ve karşılaşılan tepkiler hakkında bir derleme. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(1), 83-109.
- Sloman, K. N. (2010). Research trends in descriptive analysis. *The Behavior Analyst Today*, 11(1), 20.
- Szreter, S. (1993). The idea of demographic transition and the study of fertility change: a critical intellectual history. *Population and Development Review*, 19(4), 659-701.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2024). *Evlenecek gençlerin desteklenmesi projesi*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/duyurular/evlenecek-genclerin-desteklenmesi-projesi/>.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2025, a). *2025 Doğum yardımı ödemeleri mayısta annelerin hesaplarına yatırılacak*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/duyurular/evlenecek-genclerin-desteklenmesi-projesi/>.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2025, b). *Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik konut destek programı kapsamında yapılan konutların incelenmesi*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/erzurum/haberler/esi-vefat-etmis-kadınlar-yonelik-konut-destek-programi-kapsaminda-yapilan-konutlarin-incelenmesi/>.

- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2025, c). *Evde bakım yardımı ödemeleri hak sahiplerinin hesaplarına artışlı şekilde yatırıldı*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/haberler/evde-bakim-yardimi-odemeleri-hak-sahiplerinin-hesaplarına-artisli-sekilde-yatirildi>.
- TÜİK, (2024). *İstatistiklerle gençlik*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2023-53677>.
- TÜİK, (2025, a). *Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) Veri Tabanı 2023*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>.
- TÜİK, (2025, b). *Doğum istatistikleri, 2024*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>.
- TÜİK, (2025, c). *Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2024*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>.
- TÜİK, (2025, d). *İstatistiklerle aile, 2024*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>.
- TÜİK, (2025, e). *İstatistiklerle yaşlılar, 2024*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasliilar-2024-54079>.
- TÜİK, (2025, f). *İşgücü istatistikleri, 2024*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2024-54059>.
- Ulukan, U. (2020). Türkiye’de demografik dönüşüm ve yaşlı işçiler. *Fiscaeconomia*, 4(1), 94-110.
- Üçler, G. & Kızılkaya, O. (2014). Kadın istihdamının boşanma ve doğurganlık üzerine etkileri: Türkiye üzerine bölgesel panel veri analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 28-43.
- Yüksektepe, İ. (2025). Türkiye’de aile danışma merkezlerine genel bir bakış. *Faculty of Letters Journal of Social Sciences*, 49(1), 97-105.

Extended Abstract

Introduction

The demographic transformation process that has gained momentum in Türkiye in the last twenty years is profoundly transforming not only the numerical components of the population but also the structural and functional dynamics of the family institution. This process manifests itself through fundamental trends such as the fertility rates falling below the sustainability threshold, the shrinking young population, and the rapid increase in the elderly population. The transition from the traditional extended family model to the nuclear family, the spread of individualization, the rise in divorce rates, and the redistribution of the responsibility for caring for elderly individuals within the family have accelerated the transformation of the family structure in Türkiye. At the same time, developments such as the increase in marriage ages, the increase in childless marriages, and the increase in single-parent families reveal that the classical family typology is weakening. This transformation directly affects not only family relations but also social welfare systems and public service delivery; it necessitates a structural rethinking in the state’s social policy approach. Türkiye’s declaration of 2025 as the “Year of the Family” shows that family-centered policies have become more visible on the state’s agenda and that institutional sensitivity to the protection of the social structure has increased. This study aims to examine the impact of demographic transformation on family structure and social policy production processes in Türkiye with a multidimensional approach.

Methods

In this context, the research was designed based on secondary data analysis and descriptive analysis methods. The statistical data, strategy documents and policy reports published by institutions such as the Turkish Statistical Institute (TÜİK), the European Union Statistical Office (Eurostat), the Ministry of Family and Social Services and the Presidency of Strategy and Budget for the period 2000–2025 constituted the main data source of the study. In the analyses structured within the framework of demographic transformation theory, structural breaks in the family structure were examined through indicators such as fertility rate, elderly population rate, average household size, divorce rates and marriage ages. In addition, social policy instruments developed by the state - such as birth benefits, the Family and Youth Fund, care supports, marriage loans and housing supports - were evaluated in terms of their level of effectiveness. The relevant indicators were interpreted not only with quantitative trends, but also with qualitative dimensions such as redefinition of family relations, gender roles, intergenerational solidarity and distribution of care labor. Thus, a holistic analysis perspective that is both empirically based and takes into account the socio-cultural context has been developed. The findings have comprehensively revealed not only the changes in the population structure but also the effects of these changes on the reproduction of the family institution.

Conclusion

The results show that the demographic transformation in Türkiye has led to a permanent restructuring process in the family structure. The decline in the total fertility rate from 2.38 in 2001 to 1.48 as of 2024 reveals that the population has fallen well below the self-renewal threshold of 2.10. During the same period, the population aged 65 and over increased to 10.6%; the share of the young population in the total decreased. The decrease in the average household size from 4.0 to 3.1 indicates that the nuclear family structure has become dominant. Divorce rates have increased, and the rate of single-parent and childless marriages has increased. In the face of these structural breaks, the social policy instruments developed by the state to support the family are important, but they are largely based on the traditional family model and have limited inclusiveness against diversifying family forms. Incentives aimed at increasing fertility – such as maternity benefits, special payments for the third

child, civil service entitlements and marriage loans – have been observed to produce short-term effects but are insufficient to create long-term behavioral changes. In particular, structural difficulties that young individuals face in fundamental areas such as economic insecurity, employment problems and access to housing cause them to postpone their decisions to start a family and delay parenthood. Therefore, it is necessary to support the family not only with a protective approach but also with an egalitarian and flexible social policy vision that takes into account changing social realities. As a result, in order for Türkiye to manage the demographic transformation process, it is essential to redesign family policies within a holistic framework that is data-based, considers social diversity and prioritizes intergenerational solidarity.